Hallintovaliokunta

HaV@eduskunta.fi

Vastine hallintovaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi tartuntatautilain 16 ja 22 §:n muuttamisesta (HE 15/2021 vp)

Viitaten hallintovaliokunnalle toimitettuihin lausuntoihin sosiaali- ja terveysministeriö toteaa seuraavaa:

Aluehallintoviraston päätös

Tartuntatautilain 16 §:ää lisättäisiin täsmennys, jonka mukaan aluehallintoviraston päätös 14 tai 15 §:n mukaiseen terveystarkastukseen osallistumisen pakollisuudesta voisi kohdistua yksittäiseen tai useaan henkilöön. Kuten hallituksen esityksen perusteluissa on tuotu esiin, voimassaolevan 16 §:n sanamuoto viittaa siihen, että tämä toimivalta on aluehallintovirastoilla jo nykyisen16 §:n nojalla. Tarkoituksena ei siten ole luoda uusia, esimerkiksi kaikkiin maahan saapuviin henkilöihin kohdistuvia, kategorisia velvoitteita tai rajoituksia.

Oikeusministeriön hallintovaliokunnalle antamassaan lausunnossa esitetyn näkemyksen mukaan lähtökohdaksi olisi asetettavissa, että tartuntatautilain 15 §:n ja 16 §:n mukainen päätös pakollisesta kohdennetusta terveystarkastuksesta kohdistuisi kaikkiin lentokentällä oleskeleviin samoin perustein. Oikeusministeriö toteaa lausunnossaan, että esimerkiksi yksinomaan kategorinen peruste ulkomailta Suomen lentokentälle saapumisesta ei vaikuttaisi olevan helposti sovitettavissa 15 §:n 1 momentin mukaiseen päätöksen kohdentamiseen. Sen sijaan on selvää, kuten perusteluissa todetaan, että aluehallintovirasto voisi päätöksellään määrätä järjestettäväksi pakollisen terveystarkastuksen kohdennettuna esimerkiksi tietyn lentokoneen tai laivan matkustajille.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa vastineenaan oikeusministeriön esittämään näkemykseen, että tartuntatautilain 16 §:n pakollista terveystarkastusta koskeva sääntely mahdollistaa tartuntojen seulomisen esimerkiksi kouluissa, työpaikoilla, laitoksissa tai tietyissä kulkuneuvoissa oleskeleville. Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy oikeusministeriön kantaan siitä, että silloin kun kyseessä on 15 §:n mukainen, yhteen tai useampaan henkilöön kohdennettu päätös, joka on 16 §:n mukaisesti määrätty pakolliseksi, päätöksestä tulee käydä yksiselitteisesti ilmi se, kehen tai keihin päätös on kohdennettu. Hallituksen esityksessä viitataan siihen, että pakollinen

kohdennettu terveystarkastus voitaisiin määrätä esimerkiksi lentoasemalla oleskeleville. Kohdennus voisi tällöin koskea koko lentoasemaa, mutta yleisempi ja myös tarkoituksenmukaisempi tartuntojen seulomisen näkökulmasta olisi todennäköisesti sellainen tilanne, jossa pakollista terveystarkastusta koskeva päätös olisi kohdennettu koskemaan vain tiettyjä lentoasemalla oleskelevia, esimerkiksi ulkomailta Suomeen saapuvien lentokoneiden matkustajia. Sosiaali- ja terveysministeriö ei siten jaa oikeusministeriön näkemystä siitä, että edellä kuvattu kohdennus (Suomeen saapuvat matkustajat) ei olisi tartuntatautilain tarkoitus ja säännöksen sisältö huomioiden mahdollista. Päätös kohdennetaan torjuntatoimien kohteena olevan yleisvaarallisen tartuntataudin mukaan, tilanteessa, jossa terveystarkastus on kyseisen tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi välttämätön. Jos altistumistilanteen voitaisiin olettaa tapahtuneen matkustajien lähtömaissa, kohdennettaisiin päätös vain tietystä maista saapuviin lentoasemalla oleskeleviin henkilöihin. Jos altistumistilanne olisi tapahtunut lentokoneessa, voitaisiin päätös kohdentaa tietyllä lennolla saapuneisiin lentoasemalla oleskeleviin henkilöihin. Jos altistumistilanne olisi tapahtunut lentoasemalla, voitaisiin päätös kohdentaa tietyissä tiloissa lentoasemalla oleskelleisiin henkilöihin riippumatta siitä ovatko he matkustajia tai muita lentoasemalla oleskelevia henkilöitä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että 15 §:ssä tarkoitetun kohdennuksen sisältö on sekä säännöksessä että sen perusteluissa jätetty avoimeksi, jotta erilaisissa tartuntatauti- tai epidemiatilanteessa olisi mahdollista toimia kunkin tartuntataudin leviämisen ehkäisemisen kannalta tarkoituksenmukaisimmin tilanteen edellyttämällä tavalla. Oikeusministeriön lausunnossaan esittämän tulkintatavan mukaan päätöksen tulisi kohdistua kaikkiin lentokentällä oleskeleviin samoin perustein. Ottaen huomioon pakollista terveystarkastuksesta koskevan päätöksen välttämättömyysedellytyksen, oikeusministeriön tulkintatapa tarkoittaisi sitä, ettei lentoasemalle voitaisi lainkaan tehdä 16 §:n mukaista päätöstä pakollisesta terveystarkastuksesta, sillä todennäköisesti kaikkien lentokentällä kyseisenä aikana oleskelevien henkilöiden kohdalla terveystarkastusta ei voitaisi pitää välttämättömänä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa myös, että tartuntatautilain 16 §:n mukainen pakollinen terveystarkastus ei ole rajattu ainoastaan 15 §:n mukaisiin terveystarkastuksiin, vaan kattaa myös 14 §:ssä tarkoitetut terveystarkastukset. Silloin kun lain 16 §:n mukaisen pakollisen terveystarkastuksen perusteena on 14 §:n mukainen kunnan järjestämä yleinen terveystarkastus, ei päätös edellytä kohdentamista 15 §:ssä vaaditulla tavalla. Lain 14 §:ää koskevien yksityiskohtaisten perustelujen (HE 13/2016 vp) mukaan terveystarkastusten kohderyhmiä voisivat olla esimerkiksi suuren tartuntatautiriskin maista tulevat opiskelijat ja muut henkilöt, joiden rokotussuoja on puutteellinen tai joiden voidaan perustellusti epäillä kantavan tai sairastavan helposti leviävää, muulle väestölle terveysriskin aiheuttavaa vakavaa tartuntatautia kuten tuberkuloosia. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemys on, että myös silloin kun kyseessä olisi kunnan 14 §:n nojalla järjestämä terveystarkastus, jonka aluehallintovirasto olisi 16 §:n mukaisesti määrännyt pakolliseksi, voisi esimerkiksi covid-19-epidemian torjunnan sitä

edellyttäessä tulla kyseeseen tilanne, jossa pakollinen terveystarkastus koskisi esimerkiksi kaikkia lentokentällä olevia Suomeen saapuneita henkilöitä.

Myös tässä yhteydessä sosiaali- ja terveysministeriö korostaa oikeusministeriönkin lausunnossaan esiin tuomaa edellytystä siitä, että terveystarkastukseen velvoittavan päätöksen tulee kaikissa tapauksissa täyttää 16 §:n mukainen välttämättömyysedellytys.

Soveltaminen käytännössä

Aluehallintovirastot

Tartuntatautilain 8 §:n 3 momentin mukaan aluehallintoviraston ja sen toimialueen sairaanhoitopiirien kuntayhtymien on tehtävä yhteistyötä tartuntatautien torjunnassa. Aluehallintovirasto tekee tartuntatautilain mukaiset päätökset käyttäen hyväksi sairaanhoitopiirin kuntayhtymän, erityisvastuualueen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntemusta.

Edellä mainitun mukaisesti aluehallintovirasto olisi tiiviissä yhteistyössä toimialueensa erityisvastuualueiden, sairaanhoitopiirien ja kuntien kanssa, jotta se voisi oikea-aikaisesti reagoida tarpeisiin tehdä 16 §:n mukaisia pakollisia terveystarkastuksia koskevia päätöksiä. Lisäksi aluehallintovirasto seuraisi aktiivisesti THL:n tuottamaa ajantasaista tietoa vallitsevasta epidemiologisesta tilanteesta. Aluehallintovirasto käyttäisi päätöksenteossaan tukena näiltä tahoilta saamaansa tietoa ja asiantuntemusta. Päätösten tulisi perustua huolelliseen ja monipuoliseen arvioon toimenpiteiden vaikutuksista. Kaikkien toimenpiteiden arvioinnissa on otettava huomioon julkisen vallan velvollisuus estää epidemian leviämistä ja turvata terveydenhuollon toimintakapasiteetti. Tämän vuoksi päätösharkinnassa on ennakoitava toimenpidekokonaisuuden merkitystä ja vaikutuksia tilanteen kehittyessä.

Aluehallintovirasto voisi yhteistyötahojen asiantuntemuksen ja niiltä saamiensa tietojen perusteella päättää, että pakollisen terveystarkastuksen määrääminen olisi välttämätöntä tietyssä paikassa. Päätös olisi mahdollista kohdentaa monella eri tavalla ottaen huomioon tartuntatautilain tarkoitus eli tartuntatautien ja niiden leviämisen sekä niistä ihmisille ja yhteiskunnalle aiheutuvien haittojen ehkäisy. Päätöksen tulisi olla oikeasuhtainen, toteuttamiskelpoinen ja välttämätön. Lisäksi päätöksen tulisi olla riittävän tarkkarajainen sekä ajallisesti että sisällöllisesti siten, että se huomioi samalla kuntien ja sairaanhoitopiirien mahdollisuudet pakollisten terveystarkastusten järjestämisessä. Aluehallintoviraston päätös voisi sisältää tarkan määrittelyn paikasta, esimerkiksi satamaterminaalista, jossa terveystarkastus järjestetään, jos se on tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi välttämätöntä.

Ehdotetussa 16 §:ssä ei ole rajattu mitään henkilöryhmiä sääntelyn ulkopuolelle, koska tartuntatautilain tavoitteena on estää yleisvaarallisen taudin eteneminen. Terveystarkastuksia suunniteltaessa ja järjestettäessä tulisi ottaa huomioon, ettei terveystarkastustoiminta

vaarantaisi valtakunnan rajojen yli tapahtuvaa tavarankuljetusta ja huoltovarmuutta. Terveystarkastukset voidaan kuitenkin toteuttaa myös sellaisella tavalla, mikä mahdollistaa tavarankuljetuksen ja liikenteen sujuvuuden.

Aluehallintoviraston päätös pakollisesta terveystarkastuksesta voisi kohdistua esimerkiksi tietyllä ajanjaksolla tietystä maasta tiettyyn satamaan saapuvilla laivoilla matkustaviin henkilöihin silloin, kun se olisi välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi. Tällaisessa tapauksessa päätöksellä voitaisiin esimerkiksi määrätä, että Tallinnasta Helsinkiin saapuvilla laivoilla matkustavien henkilöiden tulee osallistua Helsingin satamassa järjestettävään pakolliseen terveystarkastukseen covid-19-taudin leviämisen ehkäisemiseksi päätöksen antamispäivästä seuraavien seitsemän vuorokauden aikana. Päätöksessä voitaisiin yksilöidä kyseiset laivat.

Aluehallintoviraston päätös voisi koskea myös vain tiettyä alusta. Päätös voitaisiin kohdistaa myös vain osaan laivalla matkustaneista henkilöistä, jos terveystarkastusten järjestämisen kaikille matkustajille ei katsottaisi olevan välttämätöntä. Päätös voisi koskea esimerkiksi pitemmällä matkalla tiiviisti yhdessä ollutta ryhmää tai tietyssä suljetussa tilassa (lounge, kokoushuone) yhdessä matkustanutta ryhmää, jonka jäsenellä on ollut tartuntatautiin liittyviä oireita.

Aluehallintovirasto voisi tehdä päätöksen pakollisesta terveystarkastuksesta esimerkiksi tilanteessa, jossa tietyllä työpaikalla todettaisiin tartuttava tuberkuloositapaus, jolloin päätös voisi koskea kaikkia henkilöitä, jotka ovat oleskelleet työpaikalla tietyissä tiloissa tiettynä aikana. Päätös pakollisesta terveystarkastuksesta voitaisiin tehdä myös esimerkiksi tilanteessa, jossa turvapaikanhakijoiden vastaanottoyksikössä havaittaisiin meningokokin aiheuttama vaikea tautitapaus, jolloin aluehallintoviranomaisen päätös voisi koskea esimerkiksi kaikkia henkilöitä, jotka ovat altistuneet tai joiden voidaan perustellusti epäillä altistuneen tapaukselle. Päätös pakollisesta terveystarkastuksesta voitaisiin tehdä myös esimerkiksi tilanteessa, jossa tietyllä paikkakunnalla olisi havaittu rypäs uuden influenssa-A-viruksen alatyypin aiheuttamia tautitapauksia, jolloin aluehallintoviraston päätös voisi koskea tietyllä paikkakunnalla tiettynä aikana oleskelleita henkilöitä.

Kunnan tai sairaanhoitopiirin tartuntataudeista vastaava lääkäri voisi tehdä päätöksen pakollisesta terveystarkastuksesta esimerkiksi tilanteessa, jossa vastaanotolle muusta tulosyystä hakeutuneella korkean tuberkuloosi-ilmaantuvuuden maasta saapuneella matkustajalla havaittaisiin tartuttavaan keuhkotuberkuloosiin sopivia oireita ja potilas kieltäytyisi jatkotutkimuksista. Kunnan tai sairaanhoitopiirin tartuntataudeista vastaava lääkäri voisi tehdä päätöksen pakollisesta terveystarkastuksesta myös esimerkiksi tilanteessa, jossa kuppatartunnan saaneen henkilön seksikumppani kieltäytyy tutkimuksesta ja hoidosta.

Liikenne- ja viestintävirasto on tuonut lausunnossaan esille olevansa valmis osallistumaan tartuntatautien ehkäisytyöhön ohjeistamalla ja informoimalla toimijoita etukäteen pakollisista

terveystarkastuksista, kunhan aluehallintovirasto informoisi virastoa tekemistään päätöksistä, mikä osaltaan auttaisi päätösten toimeenpanoa.

Aluehallintoviraston päätös annetaan tiedoksi yleistiedoksiantona ja päätökseen on mahdollista hakea muutosta kunkin aluehallintoviraston päätoimipaikan sijaintikunnan mukaisesta hallinto-oikeudesta siten kuin laissa oikeudenkäynnistä hallintoasioissa säädetään. Päätös voidaan panna täytäntöön heti muutoksenhausta huolimatta (tartuntatautilaki 91 §).

Kunnat

Kunnat huolehtisivat terveystarkastusten järjestämisestä. Kunnat ja aluehallintovirastot tekisivät yhteistyötä, jotta aluehallintovirasto voisi muun muassa varmistua tekemiensä päätösten toteuttamiskelpoisuudesta. Kun kunnan tulisi järjestää pakollinen terveystarkastus yllä mainitussa esimerkissä kuvatulla tavalla Tallinnasta Helsinkiin saapuvilla laivoilla matkustaville henkilöille päätöksen antamispäivästä seuraavien seitsemän vuorokauden aikana, tulisi kunnan järjestää terveystarkastusten tekemiseksi tarpeellinen henkilöstö, tarvikkeet ja tilat. Testattaessa esimerkiksi laivalla tulevia matkustajia, kunnat voisivat tehdä yhteistyötä terminaalin hallinnasta vastaavan tahon ja kuljetus- ja/tai liikennepalvelujen tarjoajien kanssa suunnitellessaan järjestelyjä, joilla matkustajat ja laivasta henkilöautolla tulevat matkustajat ohjataan terveystarkastukseen.

Kunnan tulisi huolehtia tiedottamisesta ja ohjauksesta. Järjestelyt ja ohjaus tulisi toteuttaa selkeästi, jotta terveystarkastukseen määrätyt henkilöt tietäisivät, miten heidän tulisi toimia. Käytännössä henkilöt olisi esimerkiksi lentoasemalla toteutettavassa pakollisessa terveystarkastustoiminnassa ohjattava terveystarkastukseen siten, ettei henkilöiden olisi mahdollista ohittaa terveystarkastuspistettä Suomeen saapuessaan. Ohjaukseen kunnat voivat käyttää myös muita kuin terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Tarvittaessa tulee käyttää tulkkausta, jota kunta voi järjestää paikan päällä tai etäpalveluna.

Terveystarkastuksen sisältö riippuisi terveystarkastusta tekevän terveydenhuollon ammattihenkilön arviosta. Terveydenhuollon ammattihenkilön tulisi siis ainakin haastatella henkilöä, jotta hän voisi arvioida, mitkä toimenpiteet ovat kunkin henkilön kohdalla riittäviä ja välttämättömiä. Terveydenhuollon ammattihenkilön tulisi arvioida covid-19-testauksen tarve haastattelussa esille tulevien seikkojen ja esimerkiksi matkustajan esittämien asiakirjojen perusteella. Terveystarkastukseen voisi sisältyä covid-19-testi silloin, kun se katsottaisiin tarpeelliseksi. Testaus ei välttämättä olisi tarpeellista silloin, kun terveystarkastukseen tulevalla henkilöllä olisi esittää luotettava todistus ennakkoon otetusta negatiivisesta testituloksesta tai sairastetusta, mutta parantuneesta covid-19-taudista. Vaikka henkilöllä olisikin tällainen todistus, mutta hänellä esimerkiksi olisi hengitystieinfektio-oireita, voisi covid-19-testin tekeminen olla aiheellista. Terveydenhuollon ammattihenkilö arvioisi, onko tarvetta muille toimenpiteille tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi, kuten karanteeni- tai eristyspäätöksille. Päätöksen

karanteeniin asettamisesta tai eristämisestä tekisi tartuntataudeista vastaava lääkäri. Terveystarkastuksen jälkeen henkilölle annettaisiin ohjeet esimerkiksi siitä, miten hänen tulee toimia testituloksen valmistumiseen saakka.

Kunnan tartuntataudeista vastaava toimielin, kunnan tai sairaanhoitopiirien tartuntataudeista vastaava lääkäri voivat pyytää tarvittaessa virka-apua poliisilta, pelastusviranomaiselta, Puolustusvoimilta, Rajavartiolaitokselta tai Tullilta.

Pakollisista terveystarkastuksista perittävät maksut

Kuntaliitto kiinnitti lausunnossaan huomiota siihen, ettei esityksessä ole riittävällä tavalla arvioitu kunnille esityksestä syntyviä taloudellisia vaikutuksia. Kuntaliitto toi lausunnossaan esille, että pakollisesta terveystarkastuksesta asiakkailta perittävät maksut eri tilanteissa tulisi arvioida asiakasmaksulain (734/1992) näkökulmasta.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että vaikka esityksen 16 §:n 2 momentissa on kyse kunnalle ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaavalle lääkärille säädetystä uudesta tehtävästä, ei säännöksen katsota merkittävästi lisäävän kuntien tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymien hallinnollista taakkaa, vaan ehdotettu lisäys tukisi osaltaan kunnille ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymille tartuntatautilaissa jo säädettyjen tehtävien hoitamista.

Hallituksen esityksessä (HE 15/2021 vp) sivulla on 16-17 arvioitu kunnille 16 §:n 2 momentista mahdollisesti syntyvien kustannusten määrää ja arvioitu, että uudesta tehtävästä kunnille ja sairaanhoitopiireille aiheutuvat lisäkustannukset olisivat vähäisemmät kuin esityksestä aiheutuvat hyödyt. Uuden tehtävän arvioidaan vähentävän valtionosuustehtäviä enemmän kuin lisäävän niitä, minkä vuoksi kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen ei tarvitsisi tehdä korotusta. Edellä mainittu johtuu muun muassa siitä, ettei kunnan tai sairaanhoitopiiriin virkasuhteisen lääkärin jatkossa tarvitsisi pyytää aluehallintoviranomaiselta päätöstä pakolliseen terveystarkastukseen velvoittamiseksi, mikä oletettavasti vähentäisi kunnan hallinnollista työtä.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että 16 §:n 1 momentin osalta on kyse vain sääntelyn täsmennyksestä, ei uudesta tehtävästä kunnille. Tartuntatautilain 15 §:ssä säädetyn perusteella aluehallintovirasto voi määrätä järjestettäväksi terveystarkastuksen tietyissä paikoissa eikä 16 §:n täsmennys tuo tähän muutosta. Ehdotettu 16 § ei itsessään velvoita kuntia, vaan sillä velvoitetaan vain tietyt henkilöt osallistumaan tartuntatautilain 14 tai 15 §:n mukaiseen terveystarkastukseen. Todettakoon vielä, että 15 §:ää ei ole tarkoitus tässä yhteydessä muuttaa, minkä vuoksi 15 §:stä mahdollisesti aiheutuvia kustannuksia ei tässä yhteydessä ole tarpeen arvioida.

Asiakasmaksulain (734/1992) 5 §:n 4 kohdan mukaan maksuttomia terveyspalveluja ovat muun muassa tartuntatautilaissa tarkoitettu yleisvaarallisen tartuntataudin tutkimus, hoito ja hoitoon määrätyt lääkkeet. Asiakasmaksulain 13 §:n mukaan muulta kuin Suomessa asuvalta voidaan

kuitenkin asetuksella säätää perittäväksi maksu ja korvaus, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen (912/1992) 24 §:n mukaan muulta kuin Suomessa asuvalta voidaan periä enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen maksu, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu.

Asiakasmaksulain 1.7.2021 voimaan tulevan muutoksen (1201/2020) mukaan maksuttomia terveyspalveluja ovat muun muassa yleisvaarallisen tartuntataudin tutkimus, hoito ja hoitoon määrätyt lääkkeet, yleisvaaralliselle tartuntataudille altistuneeksi todetun tai perustellusti altistuneeksi epäillyn karanteeni 60 §:n nojalla, yleisvaaralliseen tartuntatautiin sairastuneen tai sairastuneeksi perustellusti epäillyn eristäminen 63 §:n nojalla. Samalla lakimuutoksella muutetaan myös asiakasmaksulain 13 §:ää. Lakimuutoksen myötä kunta tai kuntayhtymä saisi periä henkilöltä, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa tai jota ei rinnasteta kunnan asukkaaseen enintään palvelusta kunnalle tai kuntayhtymälle aiheutuvien kustannusten suuruisen maksun, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta tai Euroopan unionin lainsäädännöstä muuta johdu. Asiakasmaksulain 1.7.2021 voimaan tulevaan 13 §:ään sisältyy kuitenkin uusi 2 momentti, jonka 2 kohdan mukaan edellä mainittua maksua ei saa periä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi annettavasta tutkimuksesta. Sen sijaan uuden 3 momentin mukaan maksun voisi kuitenkin periä sellaiselta henkilöltä, jonka oleskelu Suomessa on tarkoitettu tilapäiseksi tai joka saa kustannuksiin korvausta muun lain nojalla tai vakuutuksen perusteella.

Hallituksen esityksen (HE 15/2021 vp) sivulla 19 todetaan, että tartuntatautilain 78 ja 79 §:ssä säädetään kustannusten korvaamisesta. Hallitus on esimerkiksi sitoutunut korvaamaan covid-19-epidemiaan liittyvät välittömät, kustannukset kunnille ja sairaanhoitopiireille niin kauan kuin tautitilanne ja hybridistrategian toimeenpano sitä edellyttävät. Kustannukset korvataan valtion talousarviomenettelyn kautta. Covid-19-epidemiasta johtuvien toimien toteuttamiseksi tehdyt välttämättömät, kustannustehokkaasti toteutetuista toimenpiteistä aiheutuneet ja määrältään kohtuulliset kustannukset korvataan.

Pakolliseen terveystarkastukseen liittyvästä tutkimuksesta kieltäytyminen ja rangaistussäännös

Tartuntatautilain 14 §:n mukaan kunnan on järjestettävä yleisiä terveystarkastuksia tartuntatautien ehkäisemiseksi. Tartuntatautilain 15 §:n mukaan aluehallintovirasto voi määrätä järjestettäväksi toimialueensa jollakin paikkakunnalla tai tietyssä työpaikassa, laitoksessa, kulkuneuvossa tai vastaavassa paikassa oleskeleville terveystarkastuksen, jos tarkastus on yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tarpeen. Tarkastuksen osana voidaan tartuntatautilain mukaisesti ottaa välttämättömiä näytteitä ja tehdä muu tutkimus, josta ei aiheudu merkittävää haittaa tutkittavalle.

Voimassa olevan tartuntatautilain 16 §:n sekä siihen nyt ehdotettu muutos tarkoittavat molemmat käytännössä sitä, että edellä mainittuihin 14 ja 15 §:ssä säädettyihin terveystarkastuksiin osallistuminen määrättäisiin pakolliseksi. Näin ollen myös pakollinen terveystarkastus voisi sisältää terveystarkastuksen kannalta välttämättömiä tutkimuksia, kuten tässä nyt ajankohtaisessa covid-19-epidemiatilanteessa tarkastus voisi sisältää covid-19-näytteen ottamisen.

Voimassa olevaan tartuntatautilain 16 §:ään sisältyy rikoslain mukainen rangaistussäännös[1], jonka sanamuodon mukaan sellainen henkilö, joka rikkoo tartuntatautilain 16 §:ssä tarkoitettua pakollista terveystarkastusta koskevan yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi asetetun velvollisuuden on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, terveydensuojelurikkomuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan rikoslain säännöksen sanamuodon mukaan ei ole täysin yksiselitteistä, koskeeko rangaistusmahdollisuus ainoastaan terveystarkastukseen osallistumisen laiminlyöntiä vai myös siihen liittyvistä toimenpiteistä kieltäytymistä. Rikoslain säännöstä koskevien yksityiskohtaisten perustelujen mukaan rangaistavaa voisi olla vain yleisvaarallisia tartuntatauteja koskevien säännösten tai päätösten rikkominen. Henkilöä voitaisiin perustelujen mukaan rangaista *esimerkiksi* silloin, jos hän ei saapuisi pakolliseen terveystarkastukseen tai pakolliseen rokotukseen. Säännöksen sanamuodon mukaan osallistumisen laiminlyönnin lisäksi myös pakollisiin terveystarkastuksiin liittyvien tutkimusten laiminlyöminen voisi mahdollisesti olla rangaistavaa; *”rikkoo pakollista terveystarkastusta koskevassa yleisessä tai yksittäistapausta koskevassa päätöksessä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi asetettua velvollisuutta”*.

Jos rikoslaissa säädetyn seuraamuksen voisi välttää vain saapumalla paikalle sinne, missä pakollinen terveystarkastus järjestettäisiin, ei kyseisellä säännöksellä voitaisi katsoa olevan juurikaan merkitystä tartuntatautien torjumisen kannalta. Saapuminen terveystarkastukseen ei itsessään ehkäise tartuntojen leviämistä, vaan leviämistä ehkäistään terveystarkastuksessa esille tulleiden tietojen ja havaintojen perusteella.

---

[1] Rikoslaki (39/1889) 44 luku 2 § 2 momentti: *”Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta 2)* ***rikkoo tartuntatautilain (1227/2016) 16 §:ssä tarkoitetussa pakollista terveystarkastusta****, 60 §:ssä tarkoitetussa karanteenia tai 63 §:ssä tarkoitetussa eristämistä koskevassa yleisessä tai yksittäistapausta koskevassa päätöksessä tai 54 §:n nojalla säädetyssä pakollista rokotusta koskevassa asetuksessa* ***yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi asetetun velvollisuuden, on tuomittava,*** *jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, terveydensuojelurikkomuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.”*

Tartuntatautilain 16 §:n mukaan pakolliseksi olisi määrätty nimenomaan *osallistuminen* terveystarkastukseen. Sitä, milloin säännöksen sanamuodon mukainen osallistuminen[2] terveystarkastukseen täyttyy, ei ole laissa erikseen määritelty. Pakollista terveystarkastusta koskevan pykälän tehokkuuden näkökulmasta olisi kuitenkin kyseenalaista, että pelkästään paikalle saapuminen olisi riittävää osallistumista terveystarkastukseen, eikä muita terveystarkastukseen olennaisesti liittyviä toimenpiteitä voitaisi henkilöön missään tilanteessa kohdistaa. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan osallistuminen terveystarkastukseen sisältää muutakin kuin sen, että henkilö saapuu paikalle; terveystarkastukseen osallistuminen edellyttää sitä, että terveystarkastus voidaan tosiasiallisesti henkilölle myös suorittaa. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan rikoslain 44 luvun 2 §:n 2 momentin soveltamisalan sisältö ja laajuus ratkaistaan viime kädessä oikeuskäytännössä.

Sinänsä rikoslain säännöksen tulkinnalla ei tässä kohtaa liene merkitystä arvioitaessa nimenomaisesti covid-19-testin ottamiseen liittyvää mahdollista seuraamussääntelyä. Tartuntatautilain 15 §:n mukaan terveystarkastus voisi sisältää sellaisia näytteitä ja tutkimuksia, joista ei aiheutuisi merkittävää haittaa tutkittavalle. Nykyisessä covid-19-tilanteessa pakollinen terveystarkastus sisältäisi todennäköisesti myös covid-19-testin. Covid-19-näytteen ottamisesta ei tavallisesti aiheudu merkittävää haittaa tutkittavalle.

Laboratoriotutkimuksella varmistettu covid-19-tartunta voidaan todeta PCR- tai antigeenitestillä. Molemmat testaustavat edellyttävät onnistunutta näytteenottoa tyypillisesti henkilön nenänielusta. Henkilön nenänielusta otettavaa näytettä ei kuitenkaan voitaisi ottaa henkilön vastustaessa näytteenottoa, sillä väkisin otettuna tutkimuksesta voisi aiheutua merkittävää haittaa tutkittavalle. Toisaalta covid-19-näytteiden ottaminen väkisin ei liene muutoinkaan tehokasta, sillä tutkimustulos ei välttämättä olisi luotettava tilanteessa, jossa näytteenottoa olisi vastusteltu – näytettä ei tällöin olisi välttämättä otettu oikeasta paikasta ja sen sisältämä solumäärä voisi olla riittämätön. Epäily covid-19-tartunnasta voidaan terveystarkastuksen yhteydessä todeta myös ilman varmistamista laboratoriotutkimuksella esimerkiksi altistumistietojen, oireiden ja kliinisten tutkimushavaintojen perusteella. Terveystarkastuksessa voitaisiin siten myös ilman testin ottamista arvioida, täyttyvätkö muiden tartuntatautilain mukaisten toimenpiteiden edellytykset, esimerkiksi tartuntatautilain 60 §:ssä säädetyt edellytykset karanteeniin asettamisesta tai 63 §:ssä säädetyt edellytykset eristämisestä.

[2] Kotimaisten kielten keskuksen julkaiseman kielitoimiston sanakirjan mukaan sanalla ’osallistua´ tarkoitetaan sitä, että henkilö on mukana jossakin, ottaa osaa johonkin. Osallistumiseen sisältyvä toiminnallisuus puolestaan liittyy siihen, että osallistuminen on lähtökohtaisesti aktiivista toimintaa.

Rajavalvonta ja virka-apusäännös

Sisäministeriö toteaa lausunnossaan, että Rajavartiolain yleiset toimivaltuudet ovat käytettävissä laissa säädetyin edellytyksin kaikissa yksittäisissä virkatehtävissä ja siten myös virka-aputehtävissä. Tällaisia ovat muun muassa henkilöllisyyden selvittäminen, rajavartiomiehen käskyvalta, turvallisuustarkastus ja voimakeinojen käyttäminen. Sen sijaan tiettyyn tehtävään (esimerkiksi rajavalvonta) tai paikkaan (esimerkiksi rajanylityspaikka) sidotut toimivaltuudet ovat käytettävissä vain kyseisissä tehtävissä tai paikassa.

Terveysturvallisuustoimenpiteisiin liittyvä neuvonta esimerkiksi pakollisesta terveystarkastuksesta informointi ja tarkastukseen ohjaaminen, ei edellytä erityisiä toimivaltuuksia. Käytännössä kuitenkin neuvonta olisi esimerkiksi maantieliikenteessä vaikea toteuttaa, koska kulkuneuvon pysäyttämistä pyytämällä ja vapaaehtoisesti ei ole mahdollista suorittaa sillä tavalla, että toimenpiteen vapaaehtoisuus kävisi ilmi. Rajavartiolaitoksella ei ole tällä hetkellä toimivaltuutta liikenteen ohjaamiseen ja kulkuneuvon pysäyttämiseen virka-aputehtävässä.

Sisäministeriö toteaa lausunnossaan, että huolta aiheuttaa resurssien riittävyys erityisesti siinä tilanteessa, että sisärajavalvonta poistuisi ja pakollisen terveystarkastuksen määrät kasvaisivat. Terveysviranomaisen resurssit tulisi kohdistaa terveydenhuollon ammattihenkilön pätevyyksiä vaativiin toimenpiteisiin. Terveysviranomaista olisi mahdollista tukea esimerkiksi siten, että virka-apuviranomainen osallistuisi testauspisteen käytännön järjestelyyn ja matkustajavirtojen ohjaamiseen. Näiden toimenpiteiden toteuttaminen Rajavartiolaitoksen antamana virka-apuna edellyttää että, Rajavartiolaitoksen toimivaltuutta liikenteen ohjaamiseen ja kulkuneuvon pysäyttämiseen täsmennetään siten, että se olisi mahdollista voimassa olevan rajavartiolain 38 §:ssä lueteltujen tehtävien lisäksi myös virka-aputehtävässä. Ulkorajojen rajanylityspaikoilla Rajavartiolaitoksella ovat rajavartiolain yleisten toimivaltuuksien lisäksi käytettävissä kaikki rajanylityspaikkaan ja rajavalvontaan kytkeytyvät toimivaltuudet. Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet sisärajoilla ovat ulkorajoja vastaavat silloin, kun sisärajavalvonta on palautettu. Kun sisärajavalvonta loppuu, käytössä olevat toimivaltuudet on arvioitava siitä näkökulmasta, mitä toimivaltuuksia voidaan käyttää virka-apua annettaessa.

Edellä esitetyn vuoksi sisäministeriö esittää lausunnossaan, että tartuntatautilakiin lisättäisiin uusi 89 a § *Toimivaltuudet tartuntatautilain mukaisessa virka-aputehtävässä,* joka eduskunnan harkinnan mukaisesti voisi olla voimassa myös määräajan. Ehdotuksen mukaan sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Rajavartiolaitoksella olisi tartuntatautilain 89 §:ssä tarkoitetun virka-aputehtävän suorittamiseksi oikeus pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä noudattaen, mitä rajavartiolain (578/2005) 38 §:ssä säädetään.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää sisäministeriön ehdotusta virka-apua koskevan säännöksen muuttamisesta kannatettavana, koska sisäministeriön lausunnon mukaan Rajavartiolaitoksen antamaa virka-apua olisi esimerkiksi maantieliikenteessä vaikea toteuttaa käytännössä, sillä kulkuneuvon pysäyttämistä pyytämällä ja vapaaehtoisesti ei ole mahdollista suorittaa sillä tavalla, että toimenpiteen vapaaehtoisuus kävisi ilmi. Rajavartiolaitoksella ei ole myöskään toimivaltuutta liikenteen ohjaamiseen ja kulkuneuvon pysäyttämiseen virka-aputehtävässä.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että sisäministeriön ehdottama säännös voisi eduskunnan harkinnan mukaan olla voimassa toistaiseksi, jolloin 89 §:ään voitaisiin lisätä uusi 3 momentti

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa säännöksen muotoilemista esimerkiksi seuraavasti:

> 89 a § *Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet tartuntatautilain mukaisessa virka-aputehtävässä* tai vaihtoehtoisesti 89 §:n 3 momentti:
>
> Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Rajavartiolaitoksella on 89 §:ssä tarkoitetun virka-aputehtävän suorittamiseksi oikeus pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä noudattaen, mitä rajavartiolain (578/2005) 38 §:ssä säädetään.

Sisäministeriö toteaa lausunnossaan, että poliisin virka-avun määrää ei ole esityksessä arvioitu eikä Poliisihallitusta kuultu. Kyse on toistaiseksi voimassa olevan 16 §:n 1 momentin täsmentämisestä eikä uudesta tehtävästä aluehallintovirastolle, ja päätöksiä pakollisista terveystarkastuksista on tehty 0-3 henkilölle vuosittain. Ehdotetun 2 momentin mukaan kunnan tai sairaanhoitopiirin tartuntataudeista vastaava lääkäri voisi tehdä päätöksen pakollisesta terveystarkastuksesta yksittäiselle henkilölle, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi. Virka-avun määrää on vaikea ennalta arvioida, mutta pakollisten terveystarkastusten määrä ei todennäköisesti merkittävästi lisäänny, koska edellä mainitun välttämättömyysedellytyksen tulee täyttyä. Sen sijaan covid-19-epidemian aikana voi tulla esille jonkin verran tilanteita, jolloin henkilö kieltäytyy osallistumasta pakollisen terveystarkastukseen, mutta määrää on vaikea ennalta arvioida. Valmistelun kiireellisyyden vuoksi on jouduttu poikkeamaan tavan omaisista kuulemis- ja lausuntomenettelystä, ja kuultaviksi kutsuttiin vain keskeisimmät tahot.

Ulkomaalaislain käännyttämistä koskevien säännösten soveltaminen covid-19-pandemian aikana

Ulkomaalaislain (301/2004) mukaan maahantulon edellytyksenä on, että ulkomaalaisen ei katsota aiheuttavan vaaraa kansanterveydelle. Maahantulon edellytykset tarkastetaan

ulkorajalla aina rajatarkastuksen yhteydessä. Kun sisärajatarkastukset on palautettu, sisärajalla tehdään rajatarkastus noudattaen soveltuvin osin mitä ulkorajatarkastuksesta on säädetty. Koronapandemian aikana kansanterveyden vaarantumattomuus maahantuloedellytyksenä on korostunut normaaliaikaan verrattuna.

Kansanterveyden vaarantamista käännytys- tai pääsyn epäämisperusteena voidaan soveltaa erityisesti, mikäli WHO on julistanut kansainvälisesti merkittävän kansanterveydellisen hätätilanteen, mikä edellyttää, että kaikkiin saapuviin matkustajiin sovelletaan tiukkoja varotoimenpiteitä. Kun kansanterveyteen kohdistuvaa uhkaa arvioidaan maahantulon sallimista tai epäämistä varten, tulisi terveystoimenpiteistä vastaavien viranomaisten olla mukana arvioimassa kansanterveydelle aiheutuvaa vaaraa. Tällä hetkellä Rajavartiolaitos toimii tiiviissä yhteistyössä terveysviranomaisten kanssa rajanylityspaikoilla.

Pandemian aikana kansanterveyden vaarantumista on käytetty käännyttämisen ja pääsyn epäämisen perusteena, mikäli henkilö on pyrkinyt Suomeen maasta, josta maahantuloa on rajoitettu. Mikäli maahantulolle ei ole ollut valtioneuvoston päätöksessä määritettyä hyväksyttyä syytä, on maahantulon katsottu vaarantavan kansanterveyttä. Käännytys- tai pääsyn epäämispäätöstä tehtäessä on toteutettu yksilöllinen kokonaisarviointi, jossa on huomioitu myös seikat, joiden vuoksi käännytystä tai pääsyn epäämistä ei tulisi toimeenpanna henkilökohtaiset olosuhteet huomioiden.

Vaikka ulkomaalaisvalvonnan keinoin on sinänsä mahdollista tarkastaa maahan tulevan ja maassa oleskelevan ulkomaalaisen osalta myös se, vaarantaako tämä kansanterveyttä, ulkomaalaisvalvonta ei ole toimiva eikä tarkoituksenmukainen keino tartuntatautilain mukaisten toimenpiteiden toteuttamiseen. Ulkomaalaisvalvonnan tulee kohdistua ensisijaisesti ulkomaalaisiin. Kun tarkastuksessa selviää, että henkilö on Suomen kansalainen, maahantulon edellytyksiä ei ole perusteltua tarkastaa. Tältä osin toimenpiteet olisivat tartuntatautien torjunnan näkökulmasta selvästi puutteellisia, koska ylipäänsä ne olisi mahdollista kohdistaa vain ulkomaalaisiin

Ennakkotestitodistusta koskeva sääntelyvaihtoehto

Hallintovaliokunnalle annetuissa lausunnoissa nostettiin esiin kysymys siitä, miksi hallituksen esityksessä ei vaadittu Suomeen saapuvilta ennakkotestitodistusta. Hallituksen esitystä valmisteltaessa tarkasteltiin vaihtoehtoa, jossa laissa olisi säädetty velvollisuus esittää Suomeen saapuessa joko todistus sairastetusta, mutta parantuneesta covid-19-taudista, saadusta covid-19-rokotuksesta tai ennen Suomeen saapumista tehdyn covid-19-testin negatiivisesta tuloksesta. Ottaen huomioon muun muassa sen, että suomalaisten ja Suomessa asuvien tulee aina olla mahdollista palata Suomeen, ei ennakkotestitodistusvelvoitetta olisi voinut säätää

kategoriseksi maahantulon edellytykseksi. Sääntelymalli olisi edellyttänyt myös muita laissa säädettäviä henkilöryhmiä koskevia poikkeusperusteita, jotka olisivat käytännössä heikentäneet lain vaikuttavuutta. Mallista luovuttiin myös käytännön syistä sen vuoksi, että sisärajavalvonnan päätyttyä Suomen sisärajan olisi voinut ylittää mistä tahansa eli lain toimeenpano olisi edellyttänyt ympärivuorokautista terveydenhuollon henkilöstöä kaikilla rajanylityspaikoilla ja lain noudattamisen valvonta olisi ollut käytännössä mahdotonta. Henkilöstöresurssien sijoittaminen kaikille rajoille ei olisi myöskään ollut mahdollista vaarantamatta samalla muuta terveydenhuollon toimintaa, eikä tämä vaihtoehto olisi näin ollen turvannut ehdotetun lain tavoitetta riittävällä tavalla.

Altistuneen ja tartunnan saaneen velvollisuus tietojen luovuttamiseen

Professori Salminen toi lausunnossaan esiin, että säännöksessä ehdotettu henkilökategoria ”perustellusti altistuneeksi epäilty” jää varsin avoimeksi ja kuitenkin myös tältä henkilöstöryhmältä edellytettäisiin varsin pitkälle menevien tietojen esittämistä. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että henkilökategoria ”perustellusti altistuneeksi epäilty” ei ole tartuntatautilaissa uusi henkilöryhmä, vaan voimassa olevan tartuntatautilain 60 §:n mukaan perustellusti altistunut henkilö voitaisiin tarvittaessa myös määrätä karanteeniin. Käytännössä kunnan tai sairaanhoitopiirin tartuntataudeista vastaava lääkäri arvioi voidaanko torjuntatoimien kohteena olevan yleisvaarallisen tartuntataudin lääketieteellisistä ja epidemiologisista ominaisuuksista ja altistumisen olosuhteista päätellen katsoa, että perusteet epäillä henkilön altistumista ovat olemassa, vaikka yksityiskohtaisia tietoa kaikista altistumisen olosuhteista ei välttämättä olisi saatavilla. Osan yleisvaarallisten tartuntatautien kohdalla THL on antanut ohjeita altistuneen lähikontaktin määrittelyyn, joita sovelletaan tilannekohtaisesti.

Tulkinta yleisvaaralliselle tartuntataudille perustellusti altistuneeksi epäillystä on sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan vakiintunut käytännössä siten, että perustellusti altistuneeksi epäillyllä tarkoitetaan nimenomaisesti sellaista henkilöä, jonka ei voida varmasti todeta altistuneen tartuntataudille, mutta jonka voitaisiin tiettyjen seikkojen, kuten esimerkiksi tilanteeseen liittyvien olosuhteiden vuoksi perustellusti epäillä altistuneen tartuntataudille. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, kun henkilö saapuisi Suomeen sellaisesta maasta, jossa yleisvaarallisen tartuntataudin ilmaantuvuus on korkea, jolloin riski yleisvaaralliseen tartuntatautiin sairastumisesta olisi merkittävä. Perustellusti altistuneeksi epäilty voisi olla myös henkilö, jonka tiedettäisiin olleen esimerkiksi ravintolassa samaan aikaan tartuntaan sairastuneen kanssa, vaikka ei voitaisi osoittaa, että kyseinen henkilö olisi ollut tartuntaetäisyydellä tartunnan saaneen kanssa.

Professori Salminen toi lausunnossaan esille myös sen, että pykälässä oleva kohta, jonka mukaan henkilön tulisi antaa asiaa selvittävälle terveydenhuollon ammattihenkilölle myös muita tartuntataudin leviämisen estämiseksi tarvittavia välttämättömiä tietoja, olisi turhan lavea.

Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan säännöksessä on mahdotonta yksilöidä tarkasti kaikkia niitä tietoja, joiden saaminen voisi olla välttämätöntä tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi, ottaen huomioon, että tartuntataudit ovat hyvin moninaisia ja eroavat toisistaan esimerkiksi tartuntavan, itämisajan sekä tartuttavuuden osalta.

Tartuntatautien tehokas torjuminen, leviämisen ehkäiseminen sekä jäljitystyö edellyttävät, että toimijoilla on käytettävissään riittävästi tietoa asian selvittämistä varten. Näin ollen erilaisista tartuntataudeista johtuvien erilaisten tietotarpeiden vuoksi on tarpeen jättää asiaa selvittäville terveydenhuollon ammattihenkilöille harkinnanvaraa sen suhteen, mitä tietoja tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi olisi kyseisessä tilanteessa välttämätöntä saada. Velvollisuus tietojen antamiseen koskisi kuitenkin vain nimenomaan tartuntataudin leviämisen ehkäisemisen kannalta välttämättömiä tietoja ja näin ollen tietoja pyytävän tahon olisi kyettävä osoittamaan, että tietojen pyytäminen olisi välttämätöntä nimenomaan tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi. Hallituksen esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa on todettu, että välttämättömiä tietoja voisivat olla esimerkiksi tieto niistä maista, paikkakunnista tai yleisistä tiloista, joissa henkilö olisi oleskellut tietyn aikavälin sisällä. Joissakin tilanteissa myös esimerkiksi tieto henkilön työpaikasta voisi olla välttämätön, jos tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi tulisi voida kartoittaa ne henkilöt, jotka olisivat taudille saattaneet altistua.

Tietojen antamista koskevan sääntelyn muutoksen tavoitteena on vahvistaa tartuntatautien torjuntatyöstä vastaavien viranomaisten mahdollisuuksia toimia tartuntatautilain edellyttämällä tavalla tartuntatautien leviämisen ehkäisemiseksi ja jäljittämiseksi. Kuitenkin yksilön henkilötietojen suojan vuoksi tietojen antamista koskeva velvollisuus on kytketty nimenomaisesti siihen, että pyydettävien tietojen tulee olla välttämättömiä tartuntataudin leviämisen estämisen näkökulmasta. Rekisterinpitäjän on pystyttävä tarvittaessa osoittamaan, että tietoa käytetään nimenomaisesti tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseen ja kyseinen tieto on juuri siinä tarkoituksessa välttämätön.

Kuntaliitto toi lausunnossaan esille, että hallituksen esityksestä ei tule riittävällä tavalla ilmi se, mihin 22 §:n mukaiset tiedot tallennettaisiin. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että nyt ehdotetussa 22 §:ssä tarkoitetut tiedot voitaisiin rekisteröidä joko potilasrekisteriin tai tartuntatautilain 39 §:ssä tarkoitettuun tapauskohtaiseen rekisteriin. Tällä on tarkoitettu sitä, että esimerkiksi tartuntatautiin sairastuneen henkilön tiedot voitaisiin merkitä potilasrekisteriin, mutta taudille perustellusti altistuneeksi epäillyltä kerättyjen tietojen osalta ei välttämättä olisi kyse sellaisista tiedoista, jotka tulisi merkitä potilasasiakirjoina potilasrekisteriin ja tällöin ne merkittäisiin edellä mainittuun tapauskohtaiseen rekisteriin.

Covid-19-epidemiaa koskevat rajoitukset ja niiden suhde lainsäädäntöön, perusoikeuksiin ja kansainvälisiin velvoitteisiin muissa maissa

Ulkoministeriö selvitti sosiaali- ja terveysministeriön pyynnöstä, millaisella säädösprosessilla muissa EU-maissa on otettu käyttöön maahan saapuvien henkilöiden covid-19-ennakkotestivaatimus ja miten perusoikeudet ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset on huomioitu valmistelussa. Selvitys on tämän vastineen liitteenä (Liite 1).

Suositus ja maksimaalinen suositus

Suositus ja maksimaalinen suositus eivät liity nyt kyseessä olevaan lakiesitykseen, mutta hallintovaliokunnan nimenomaisesta pyynnöstä sosiaali- ja terveysministeriö on tähän vastineeseen asiaa selvittänyt. Valiokunnan istunnossa 24.2.2021 tuotiin esille kysymys, mitä hallituksen viestinnässä covid-19- epidemian aikana käytetyillä termeillä ”suositus” ja ”maksimaalinen suositus”, esimerkiksi maksimaalinen etätyösuositus tai maksimaalinen maskisuositus, tarkoitetaan ja mikä niiden ero on.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että Kotimaisten kielten keskuksen julkaiseman sanakirjan mukaan suosituksella tarkoitetaan ohjetta tms., jota suositetaan noudatettavaksi. Ohjeella tarkoitetaan johonkin menettelyyn, toimintaan opastavaa lausumaa, neuvoa, opastusta tai kehotusta.

Esimerkiksi viestinnässä käytetyllä ”maksimaalisella maskisuosituksella” tarkoitetaan leviämisvaiheen suositusta, jossa maskien käyttöä suositellaan käytettäväksi aina joukkoliikenteessä ja muissa julkisissa liikennevälineissä esimerkiksi taksissa, julkisissa sisätiloissa ja yleisötilaisuuksissa mukaan lukien koulut ja oppilaitokset peruskoulun 6. luokasta lähtien sekä työyhteisöissä sisätiloissa, jos samassa tilassa työskentelee tai oleskelee useampia henkilöitä.

Maksimaalisella etätyötyösuosituksella on tarkoitettu sitä, että virusmuunnostilanteesta johtuen toimivaltaiset tartuntatautiviranomaiset (STM, THL, kunnat) voimakkaasti suosittelevat työnantajia ja työntekijöitä noudattamaan valtakunnallista etätyösuositusta kaikissa sellaisissa työtehtävissä, joissa se on tilapäisestikin mahdollista.

Juridisesti suosituksella ja maksimaalisella suosituksella ei ole eroa esimerkiksi suosituksen sitovuuden suhteen. Maksimaalinen suositus ei etuliitteestään huolimatta ole juridisesti velvoittavampi kuin tavallinenkaan suositus. Suositus ei yleisestikään ole juridisesti velvoittava.

Liite 1: Ulkoministeriön selvitys: EUROOPPA – Testaus- ja karanteenikäytännöt 25.2.2021